

Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

---

1 Keele- ja kirjanduspädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku ja eneseidentiteedi alust ja kunstiliiki ning mõista ja hinnata rahvuslikku ning maailma kultuuripärandit.

Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust kasutada keelt erinevates suhtlusolukordades, et saavutada oma eesmärged, arvestades suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Keele- ja kirjanduspädevus on oskus erinevaid tekste mõista ja luua, analüüsida ning kriitiliselt hinnata.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
- 2) arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal teemakohaselt ja põhjendatult;
- 3) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid, koostab eri liiki tekste, kasutades alustekstidena nii teabe- ja ilukirjandustekste kui ka teisi allikaid neid kriitiliselt hinnates;
- 4) hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste, tunneb ära tekstide mõjutusvahendid;
- 5) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust;
- 6) väärtustab kirjanikku kui loojat ning kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat, kujutus- ja mõttemaailma arendajat;
- 7) teab eesti, vene ja väliskirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 8) tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre, eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 9) analüüsib ja tõlgendab eri liiki kirjandusteoseid.

1.1 Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonna kohustuslikud õppeained on eesti keel ja kirjandus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks. Kohustuslikud kursused õppeaineti on järgmised:

eesti keel 6 kursust:

10. klass:

„Keel ja ühiskond“, „Praktiline eesti keel I“

11. klass:

„Meedia ja mõjutamine“, „Praktiline eesti keel II“

12. klass:

„Teksti keel ja stiil“, ja „Praktiline eesti keel III“

kirjandus 5 kursust:

10. klass:

„Kirjandus antiigist 19. sajandini“, „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“

11. klass:

„20. sajandi kirjandus“ „Uuem kirjandus“

12. klass:

„Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“,

Valikkursused:

eesti keel: „Argumenteeritud teksti loomine“, „Kõne ja väitlus“, „Väljendusõpetus“

kirjandus: „Draama ja teater“, „Kirjandus ja film“, „Kultuurilugu“

Valikkursuste ajaline käsitus on esitatud tunnijaotusplaanis. Õppetegevuse kavandamisel on õpetajal professionaalne õigus koostöös õpilastega teha valikuid õppesisu käsitlemises arvestusega, et taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud ning üld- ja valdkondlikud pädevused kujundatud, ja lähtuvalt õpilaste eelnevatest teadmistest-oskustest.

1.2 Üldpädevused

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi.

Kultuuri- ja väärtuspädevus.

Nii keele- kui ka kirjandusõpetuses rõhutatakse vaimseid väärtusi: emakeele eripära, arenguloo ja kasutusvaldkondade tundmist, suhtumist kirjandusse kui kunstiloomingusse ning kirjanikusse kui loojasse. Keelt ja kirjandust õpetades kujundatakse õpilase kõlblisi väärtusi, sotsiaalseid hoiakuid ning tõekspidamisi, suhtumist oma ja teiste rahvaste kirjandusse ning kultuuripärandisse laiemalt.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus.

Keele- ja kirjandustundides kasutatavas paaris- ning rühmatöös kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust avaldama, kaaslaste ideid tunnustama ja teisi arvestama ning ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi ülesannete kaudu kujundatakse oskust eetiliselt ja olusid arvestades suhelda nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahenditult kui ka internetikeskkonnas.

Enesemääratluspädevus.

Tekstide üle arutledes toetatakse õpilase minapildi kujunemist, õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilase isikupära ja andelaad ning avardatakse maailmapilti.

Õpipädevus.

Keele- ja kirjandustundides arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus.

Keele- ja kirjandustundides kujundatakse suulise ja kirjaliku suhtluse oskusi, suhtluspartneri arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamise ja põhjendamise oskust. Õppimise ja õppetekstide kaudu kujundatakse arutlemise, väitlemise ning nüüdisaegse kirjaliku suhtlemise aluseid.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus.

Teabetekstide põhjal arendatakse oskust lugeda teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud infot, leida arvandmeid, õpitakse leitud infot analüüsima, sõnalise teabega seostama ning tõlgendama. Vanemates tekstides kasutatud mõõtühikute teisendamise kaudu edendatakse arvutusoskust. Õpitakse eristama teaduslikku teavet ilukirjandus- ja aimateabest. Õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid tekste luues, korrigeerides ning esitades.

Ettevõtlikkuspädevus.

Ettevõtlikkuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka õpilaste igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamise, seisukohavõtu ja lahenduste otsimisega nii keele- ja kirjandustundides kui ka loovtöodes. Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning keele- ja kirjandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikaist.

Digipädevus

Digipädevust kujundatakse nii õiguslikest kui ka eetilistest põhimõtetest lähtuvalt, õpilane suunatakse hindama allikaid kriitiliselt, kasutama erinevaid arvutirakendusi. Enesekontrolli suunatakse tegema Eesti Keele Instituudi rakenduste abil, tekstitöötlust kasutatakse referaatide, aeg-ajalt kirjandite ja muude kirjatükkide koostamisel.

1.3 Valdkonnasisene lõiming

Keeleteadmised loovad teoreetilise aluse praktilise keeleoskuse arendamisele. Seetõttu järgneb igale keeleteadmiste kursusele praktilise keele kursus ja on sellega lõimitud. Neid kursusi võib õpetada ka paralleelselt. Praktilise keele kursuses kasutatakse kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamistemadena keeleteadmiste kursuses käsitletud teemasid ning õppekava läbivaid teemasid, samuti kirjanduskursuses käsitletavaid teemasid. Praktilise keele kursused on keskendatud õpilase suulise ning kirjaliku suhtluse, arutlus- ja väljendusoskuse arendamisele; eri liiki tekstide koostamise, selleks vajaliku teabe hankimise ning kasutamise kujunemisele. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimusi korratakse kõigi kursuste vältel.

Kirjanduse ainekava on teksti- ja lugejakeskne. Tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele, tekstide analüüsimisele ja tõlgendamisele, kujundlikule keelele ning poetikale. Esimeses ja kolmandas kursuses keskendutakse eri liiki ja žanris kirjandusteoste analüüsile ning tõlgendamisele. Omandatud teadmisi rakendatakse uuema kirjanduse kursuses ja kahes ülevaatlikumas kursuses, samuti valikkursustes. Eesti kirjandus on lõimitud kõigisse kursustesse. Lõimimist teatri- ja filmikunstiga võimaldavad vastavad valikkursused. Keele- ja kirjanduskursusi seob tegelemine tekstidega: teksti mõistmine ning tõlgendamine, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemine ja analüüs ning võimalust mööda ühiste tekstide alusel kirjutamine. Kirjanduskursustes on analüüsi- ja tõlgendusobjektiks ning kirjutamise alustekstiks valdavalt ilukirjandustekst. Õppeainete lõimimisel teiste ainevaldkondadega ning läbivate teemade käsitlemisel lähtutakse riiklikus õppekavas kirjeldatust.

1.4 Hindamine

Eesti keeles hinnatakse:

- 1) korrektset suulist ja kirjalikku keelekasutust;
- 2) eri liiki suuliste ja kirjalike tekstide mõistmist ning kriitilist analüüsi;
- 3) tekstiloomeoskust;
- 4) argumenteerimisoskust;
- 5) teabeallikate kasutamise oskust.

Kirjanduses hinnatakse:

- 1) teoste lugemist, tõlgendamist ja analüüsi;
- 2) argumenteerimisoskust;
- 3) eri liiki tekstide loomise ja esitamise oskust;

- 4) eesti ja maailmakirjanduse peamiste arengusuundade tundmist;
- 5) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist.

2 Ainekavad

2.1 Eesti keel

JG eesti keele ja kirjanduse ainekava õppesisu lähtub gümnaasiumi riiklikust õppekavast. Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ning praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi.

2.1.1 Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi eesti keele õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse;
- 3) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) arendab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 6) valib, hindab kriitiliselt ning kasutab sihipäraselt teabeallikaid;
- 7) mõistab korrektse kõne ja kirjakeele, sh õpingutele ja tööle kandideerimiseks vajalike dokumentide, ning ainevaldkonnaalaste teadmiste olulisust töömaailmas üldiselt;
- 8) teab ainevaldkonnaga seotud elukutseid ja ameteid ning mõistab nende töö väärtust tööturul.

2.1.2 Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi;
- 2) valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilistest kaalutlustest;
- 3) oskab tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;

- 5) analüüsib ja hindab kriitiliselt avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid;
- 6) oskab kasutada keeleinfo allikaid.

2.1.3 Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja Jüri Gümnaasiumi hindamisjuhendist. Kursuses „Keel ja ühiskond“ kasutatakse teiste eesti keele kursuste ja kirjanduskursuste sisulisi teemasid praktilise keeleoskuse arendamiseks. Seetõttu võib „Keel ja ühiskond“ tundides tehtud tööde tulemusi, mis näitavad kirjanduskursuste või teiste eesti keele kursuste õpitulemuste saavutatust, hinnata ja arvestada vastavate kursuste osalise sooritusena. Samuti võib kirjanduskursustes ja teistes eesti keele kursustes tehtud tööde praktilise eesti keele kursuse õpieesmärkidele suunatud tegevusi hinnata ja arvestada „Keel ja ühiskond“ osalise sooritusena.

- **Ettekande või kõne koostamine ja esitamine.** Suulised kõned ja esitlused on olulised nii kõnelejatele kui ka kuulajatele, see meetod annab võimaluse üksteiselt õppida, vastastikku hinnata ning arendab analüüsivõimet, esinemis- ja kuulamisoskust.
- **Diskussiooni või väitluse pidamine;**
- **Stendiettekanne** – rühmatöö, projekti või uurimuse tulemuse kokkuvõtte postrina ning selle tutvustamine.
- **Õpimapp** – eesmärgistatud materjalikogu, mis peegeldab õpilase arengut pikema aja vältel. Õpimapi sisu ja vormistamise reeglid peavad olema selgelt kirja pandud. Oluline on kogutud materjali kvaliteet, sealhulgas õpilase pidev hinnang oma arengule
- **Arutluse, essee või arvustuse kirjutamine.** Kirjaliku teksti (loovteksti) hindamiseks on palju mooduseid: õpetaja võib parandada vead ning panna hinde. Samas võib mõnikord ka vead parandamata jätta ning hinde välja panna loovust hinnates, sest mõni eksimus ei vähenda töö kunstilist väärtust.

2.1.4 Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus „Keel ja ühiskond“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõistab ja oskab analüüsida keele rolli, funktsioone ning tähendust ühiskonnas;
- 2) mõistab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 3) tunneb suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 4) oskab nimetada ajastuomaseid keelenähtusi.

Õppesisu

Keele ülesanded: infovahetus, suhteloome, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Teised märgisüsteemid. Graafilised üldistused (joonised, tabelid, skeemid). Pildikeel. Märgisüsteemide ühendamine tekstis. Kunst ja keel. Eesti keele eripära: häälikusüsteem, astmevaheldus, muutevormistik, lausetüübid ja sõnajärg, sõnamoodustus. Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Euroopa ning maailma keeled (valikuliselt). Keelekontaktid saksa, vene, inglise ja soome keelega. Keele varieerumine ning muutumine. Tänapäevase kirjakeele kujunemine. Kirjakeel ja kõnekeel. Murdekeel ja kodumurre. Kirjakeele norm. Keeleline etikett. Keelekasutuse valdkonnad ning sotsiaalrühmade erikeeled. Släng. Aktsent. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse maana. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika. Eesti keelekasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel, ilukirjandus, tõlkekultuur. Eesti keele staatus ja tulevik.

Kursus „Praktiline eesti keel I“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
- 2) koostab levinumaid tarbetekste;
- 3) oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
- 4) tunneb põhilisi elektroonilise infootsingu võimalusi ning kasutab neis leiduvat infot oma tekstides;
- 5) võtab kuuldot ja loetut kokku nii suulises kui ka kirjalikus vormis;
- 6) järgib kirjutades eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid.

Õppesisu

Kõnelemine

Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine; emotsionaalsus, toon.

Kirjutamine

Tarbetekstid: elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri, plangid ning vormid. Arvamustekstid. Arvamustekstide ülesehituse põhimõtted. Arvamustekstide koostamine ühiskonna- ja õpilaselu teemadel. Arvamusteksti kirjutamine alusteksti põhjal. Kokkuvõtte koostamine. Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine

Seotud ja sidumata tekstide (nimestike, graafikute, tabelite jm) mõistmine. Info otsing erinevatest allikatest.

Süstemaatiline sõnavaraarendus (nt harvem sõnavara, sõnamoodustus, sõnavara täiendamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine Teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toimingutes, suhtluspartneri mõistmine dialoogis. Erinevate keelevariantide sotsiaalse tähenduse mõistmine.

Kursus „Meedia ja mõjutamine“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) valdab ettekujutust lihtsamast kommunikatsioonimudelitest ja meedia rollist infoühiskonnas;
- 2) tunneb meediakanaleid- ja žanreid, nende tunnuseid ja meediateksti vastuvõtu eripära;
- 3) analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audiovisuaalses kontekstis;
- 4) oskab sõnastada teksti sõnumit, leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele ja tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis.
- 5) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- 6) tunneb meediatekstis ära argumendid ja põhilised verbaalsed ja visuaalsed mõjutamisvõtted;
- 7) analüüsib kriitiliselt reklaami ning mõistab reklaami varjatud sõnumit.

Õppesisu

Kommunikatsioon. Lihtsaim kommunikatsioonimudel, kommunikatsiooni toimumise tingimused. Infoühiskond, demokraatliku infoühiskonna iseloomulikud jooned. Lühülevaade meedia ajaloost. Meediakanalid. Muutused uue meedia ajastul, sotsiaalmeedia.

Tekstiliigid. Tekst ja kontekst. Meediateksti vastuvõtu eripära. Olulisemad meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus). Kvaliteetajakirjanduse ja meelelahutusajakirjanduse erinevused. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu spetsiifika; verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis. Meediatekstide usaldusväärsus. Meedia kui diskursuse kujundaja. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Demagoogia- ja manipulatsioonivõtted; keeleline manipulatsioon. Meediaeetika ja meediakriitika. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine.

Autoripositsioon, infoallikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Meedia retoorika ning argumendid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Reklaam (kommertsreklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik

keelekasutus ning tähelepanu äratamise võtted. Reklaami varjatud sõnum. Reklaam ja seadused. Kriitilise reklaamitarbija kujundamine.

Kursus „Praktiline eesti keel II“

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti;
- 2) suudab jälgida suulist mõttearendust ning esitada ettekandjale küsimusi;
- 3) oskab analüüsida meediatekste kriitiliselt hinnata ning teha eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtet;
- 4) oskab kirjutada arvamslugu ja retsensiooni, vältides plagiaati;
- 5) järgib kirjutades eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid.

Õppesisu

Kõnelemine.

Suuline suhtlus lähtuvalt olukorrast ja vestluspartnerist. Sama sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega, keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendumine. Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ning veenmine ja mõjutamine.

Kirjutamine.

Tarbekirjade koostamine: juhend, koosoleku memo, tegevuskava. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referaadi kirjutamine. Ajakirjandustekstide koostamine: arvamslugu, retsensioon, pressiteade. Veebitekstide koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine.

Eri modaalsusega tekstide (kirjaliku, audiovisuaalse, hüpertekstilise) tähenduse mõistmine. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine, meediatekstide kriitiline analüüsimine. Teksti sisuliste ja keeleliste tunnuste põhjal elektrooniliste otsingustrateegiatega kasutamine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate temadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine.

Ratsionaalsete, eetiliste ja emotsionaalsete argumentide eristamine suulises tekstis, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine.

Kursus „Teksti keel ja stiil“

Kursuse lõpul õpilane:

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

- 1) analüüsib tekstide sisu, eesmäärke, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara, stiili;
- 2) koostab eri liiki tekste (arutlus, arvustus ja muud probleemkirjutised; tarbetekstid; teadustekstid jt);
- 3) tekstide loomisel seob alustekste omavahel, refereerib, tsiteerib, parafraseerib, kasutab viitamissüsteeme;
- 4) tunneb mõjutamise viise ja keelevahendeid, argumenteerib, nõustub esitatud väidetega, lükkab neid ümber nii suulises kui kirjalikus tekstis;
- 5) Oskab toimetada oma teksti.

Õppesisu

Keele erinevad kasutusvaldkonnad (argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel). Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Tekstiliigid. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused.

Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Võimukus, vulgaarsus ja suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil ning teadusstiil. Stiilivärving, stiiliviga; keele kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Ilukirjandusstiil ja poeetika.

Eesti sõnavara; tähendus ja stiilijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Tekstide võrdlev analüüs (eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil). Võrgusuhtluse keelevalikud. Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainestik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev kirjutamine. Oma teksti toimetamine. Teadustekst. Uurimiseesmärgi ja hüpoteesi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimise ja tsiteerimise eesmärgid. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine. Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.

Kursus „Praktiline eesti keel III“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) oskab edasi anda tähendusvarjundeid, tajub keelendite konnotatiivseid tähendusi ning mõistab vihjelist keelekasutust;
- 2) oskab veenvalt ja selgelt argumenteerida ning kaitsta oma seisukohti;
- 3) oskab konspekteerida suulist esitust;
- 4) oskab edastada eri allikaist saadud infot ja arutluskäike ning siduda neid oma hinnangute ja seisukohtadega;

- 5) oskab koostada tarbetekste;
- 6) tunneb teadustiili tunnuseid ning koostab eakohast teadusteksti, vältides plagiaati;
- 7) kasutab elektroonilisi teabeotsinguid ning suudab hinnata teabe usaldusväärsust; valdab eesti kirjakeelt.

Õppesisu

Kõnelemine.

Keeleline väljendusrikkus mõtteid, tundeid ja hinnanguid väljendades. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks suulises esinemises ja väitluses.

Kirjutamine.

Arutleva artikli kirjutamine eri tüüpi (tekstiliste, pildiliste, audiovisuaalsete; lineaarsete, mittelineaarsete, hüpertekstiliste) alustekstide põhjal. Tarbetekstide (projekti ja kandidaadi põhjenduse, tegevusaruande) koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine.

Keeruka struktuuriga ja eri modaalsusega tekstide mõistmine. Keeruka kujundliku väljenduse mõistmine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (akadeemilisele ja haritud stiilile omaste võõrsõnade, lendväljendite, ilukirjanduskeele kõrgstiilse sõnavara ning käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine). Teabeotsingu oskuste tõhustamine.

Kuulamine.

Keeruka struktuuriga suulise teksti konspekterimine. Väitluse juhtimine ning seal esile kerkinud argumentidest kokkuvõtte tegemine.

2.2 Valikkursused

2.2.1 Gümnaasiumi valikkursus „Argumenteeritud teksti loomine“

Kursus arendab loovat ja kriitilist mõtlemist, tekstiloomeseksti ja võimaldab edukamalt sooritada eesti keel riigieksamit. Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise teel. Eesmärk on saavutada tekstide loomisel meisterlikkus. Oluline on oskus luua teksti alustekstide põhjal. Täiustatakse oskust siduda oma tekstiga teistest tekstidest saadud teavet, viidata, tsiteerida ja refereerida. Arendatakse stiilitunnetust ja oskust kasutada õpilastekstidesse sobivat sõnavalikut. Kirjalikke ülesandeid hinnates on põhirõhk töö sisu, vormistuse ja stiili hindamisel, kuid osaliselt arvestatakse ka õigekirjavigu. Hindamise eesmärk on anda õpilaste arengu ning õppimise tulemuslikkuse kohta tagasisidet.

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

Arvamustekstide koostamine ühiskonna- ja õpilaselu teemadel. Süstemaatiline sõnavaraarendus. Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti aineestik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järelalus, üldistus). Arutlev kirjutamine. Oma teksti toimetamine. Arvustamine. Loominguline ehk plagiaat. Hea tekstide loomise oskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mõõblit sobivalt ümber paigutada rühmatöökaks ning ümarlauavestlusteks. Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni. Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

2.3 Gümnaasiumi valikkursus „Kõne ja väitlus“

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kõne- ja väitluskursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) väljendab ennast suulises keelekasutuses selgelt ja sobivalt;
- 2) argumenteerib veenvalt ning oskab kaitsta oma seisukohti;
- 3) rakendab kriitilist mõtlemist.

Õpitulemused ja õppesisu

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, kõne liike ning avalikule esinemisele esitatavaid nõudmisi;
- 2) argumenteerib veenvalt ja oskab kaitsta oma seisukohti;
- 3) moodustab ja esitab teemakohaseid küsimusi;
- 4) koostab ning esitab eri liiki kõnesid;
- 5) jälgib tolerantset ja kriitiliselt diskussiooni ning annab tagasisidet.

Õppesisu

Kõne kui suhtlusolukord. Esinemisoskuse olulisus tänapäeva ühiskonnas.

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

Kommunikatsioonimudel, mudeli visualiseerimine ja sõnumi vastuvõtu variatiivsus.

Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlus (žestid, kehalised liigutused, hääletoon, ruumikasutus). Suhtlusolukorraga ning suhtlemisel partneri arvestamine.

Suhtlustõkked.

Kõne veenvuse tegurid. Kehakeel. Argumenteerimine (logos) ja emotsionaalsus (paatos). Kõneleja maine (eetos). Argumendi ehitus (väide, selgitus, tõestus, järelalus).

Veenmine ja mõjutamine. Kõneleja stiil (keelekasutus, imago, kehakeel).

Kõne koostamine ja esitamine. Kõne kui suulise monoloogi ja dialoogi liigid (ettekanne, sõnavõtt, koosolek, läbirääkimised, väitlus, repliik vm). Kõne eesmärgid.

Kõne osad. Suulise kõnesündmuse ettevalmistamise etapid. Näitlikustamine.

Esinemishirm. Parakeel. Esinemisstiil ja -kultuur. Keelekasutus.

Kõne kuulamine ja kõnele reageerimine. Repliik ja küsimuste esitamine. Erinevad kuulajatüübid. Kuulamistakistused.

Väitlemine. Väitluse olemus. Jaatav ja eitav kaasus. Kaasuse ülesehitus: teema, tuumsõnad, definitsioon, kriteerium, argumentatsiooni struktuur, tõestusmaterjal, topos. Kaasuse struktuur ja väitlejate kohustused. Ümberlukkamine, taastugevdamine.

Ristküsitlus. Kohtunikutöö ja tagasiside andmine.

Suulise tekstiloome kursus keskendub suulise eneseväljenduse, eesmärgistatud kuulamise ja argumenteeritud esinemise ning tagasiside arendamisele.

Hindamine

Praktilised tööd (õpiarutelud paaris või rühmas, rühmadevahelised väitlused, rollimängud eri olukordade modelleerimiseks, lühikõnede koostamine ja esitamine jm), heli- ja videosalvestused ning nende analüüs.

Aluseks väitleja kompetentsimudel, tähelepanu keskmes kõneleja ja väitleja individuaalne areng. Kursuse algul kaardistatakse õpilase oskuste hetkeolukord ning lepatakse kokku arengutee. Kursuse jooksul antakse õpilasele praktiliste ülesannete täitmisel konstruktiivset tagasisidet. Kursuse lõpul esitab õpilane hindamiseks

õpimapi, s.t valitud tööde kogumiku, milles kesksel kohal on konkreetsele tulemusele suunatud tööprotsess.

2.4 Kirjandus

JG kirjanduse ainekava õppesisu lähtub gümnaasiumi riiklikust õppekavast.

2.4.1 Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) mõistab kirjandust kui kunstiliiki ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat, kujutus- ja mõttemaailma arendajat ning väärtushinnangute ja maailmavaate kujundajat;
- 4) loeb ilukirjandust, sealhulgas nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika);
- 6) oskab kirjandusteksti seletada, mõistab kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust ning erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ning infoallikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust
- 8) väärtustab kirjanikku kui loojat ning tunneb ainevaldkonnaga seotud ametite olemust ja väärtust ühiskonnas.

2.4.2 Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) oskab tuua näiteid maailmakirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 2) teab eesti kirjanduse peamisi arengusuundi ning tähtsamaid autoreid ja teoseid;
- 3) oskab avada oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;

Jüri Gümnaasium
Gümnaasiumi õppekava

- 4) oskab loetut mõtestada nii selle loomisaja kontekstis kui ka leida paralleele nüüdisajaga ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- 5) teab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust ja oskab neid ilukirjandusteose poeetikat analüüsides kasutada;
- 6) mõistab ilukirjandusliku keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 7) oskab leida proosa- või draamateksti teema, sõnastada probleemi ja peamõtte, iseloomustada jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;
- 8) oskab iseloomustada ja võrrelda teose tegelasi, analüüsida nende omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis;
- 9) oskab ilukirjandusteksti kasutades nii suuliselt kui ka kirjalikult argumenteerida, oma seisukohti väljendada ja kaitsta;
- 10) eristab kunstiväärtuslikku kirjandust meelelahutusest;
- 11) oskab võrrelda eri kunstiliike ning tuua näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeele erinevuste kohta;
- 12) märkab teostes peituvaid eetilisi, esteetilisi ja humaanseid väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ning jagab lugemiskogemusi.

2.4.3 Tervikteoste lugemine

I kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandi lõpuni“

Maailma müüdid, Boccaccio novellid, Moliere, Voltaire.

II kursus „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid“

Merimee „Carmen“, E. Vilde teos, O. Wilde teos, E.A. Poe luule.

III kursus „20. sajandi kirjandus“

F. Tuglase või P. Vallaku novellid, A. Gailit, K. Vonnegut või E. Hemingway või Remarque, luulekogu.

IV kursus „Uuem kirjandus“

Kivirähk, Heinsaar, kaks tänapäeva kirjaniku teost

V kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

A.H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ I, J. Kross, maailmakirjanduse suurteos, luulekogu, novellid

2.4.4 HINDAMINE

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja Jüri Gümnaasiumi hindamisjuhendist. Kursuste hindamisel lähtutakse õppekava üldistest hindamisnõuetest. Hinnatavad ülesanded ja hindamissageduse valib õpetaja, kokkuvõtlik hinne kajastab nii suuliste arutluste, rühmatööde, esitluste kui ka kirjalike tööde sooritusi. Hinnatakse ka ülesandeid, mis eeldavad teose tervikuna läbi lugemist.

2.4.5 Kursuste õpitulemused ja õppesisu

Kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandi lõpuni“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust ja kirjandusvoole, nimetades nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- 2) määrab eesti kirjanduse tekkeaja ning võrdleb selle kujunemist muu Euroopa kirjanduse arenguperioodidega;
- 3) mõistab ning hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, tundes teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Kursuse õppesisu:

Kultuuri mõiste. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte. Kirja ja kirjanduse sünd. Vanakreeka müüdid. Antiikkirjandus (Homeros, Sophokles, Vergilius jt).

Kirjanduse põhiliikide ja žanride teke. Piibel kui kirjanduse alustekst.

Keskaja kirjandus (saaga, kangelaseepos, rüütliromaan, keskaegne luule ja draama jm).

Renessansikirjandus (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Thomas More, William Shakespeare, Miguel de Cervantes jt).

Barokk-kirjandus (Pedro Calderón).

Klassitsistlik kirjandus (Molière).

Valgustuskirjandus (Daniel Defoe või Jonathan Swift; Voltaire, Johann Wolfgang Goethe jt).

Romantism (Aleksandr Puškin või George Gordon Byron; Victor Hugo või Walter Scott või Prosper Mérimée jt). Realism ja naturalism (Honoré de Balzac või Gustave Flaubert või Stendhal

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

või Fjodor Dostojevski või Lev Tolstoi või Émile Zola jt). Realistlik draamakirjandus (Anton Tšehhov või Henrik Ibsen või August Strindberg jt).

Eesti kirjanduse lätetel (kroonikad, vaimulik kirjandus, ilmalik kirjandus, juhuluule). Rahvusliku ilukirjanduse algus (Kristjan Jaak Peterson). Rahvusliku ärkamisaja kirjandus (Friedrich Robert Faehlmann, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Lydia Koidula jt). Realistliku kirjanduse algus (Juhan Liiv, Eduard Vilde.)

Kursus „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) eristab õppematerjalidele toetudes kirjandusvoole, põhiliike ja -žanre ning analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;
- 2) toob näiteid romaani alaliikide, autorite ning teoste kohta;
- 3) nimetab käsitletud proosa- ja draamateoste teemasid, probleeme ning ideid, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- 4) nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele- ja kujundikasutust;
- 5) kasutab tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid;
- 6) on läbi lugenud ning analüüsinud neli eesti või maailmakirjanduse proosa- või draamateost.

Kursuse õppesisu:

Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste. Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriiliste, eepiliste ja dramaatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu, -žanri ja -teose stiil.

Eepika. Romaan, novell, jutustus, miniatuur.

Valik romaane kirjandusvoolude järgi.

Romantiline romaan: Emily Jane Brontë „Vihurimäe“ või Prosper Mérimée „Carmen“ jt.

Realistlik romaan: Honoré de Balzac „Isa Goriot“, Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ jt.

Maagilis-realistlik romaan: Gabriel García Márquez „Sada aastat üksildust“, Toni Morrison „Armas“ jt.

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

Modernistlik romaan: Franz Kafka „Metamorfoos“, Karl Ristikivi „Hingede öö“ jt.

Postmodernistlik romaan: John Fowles „Maag“, Kurt Vonnegut „Tapamaja, korpus viis“, Mati Unt „Sügisball“ jt.

Valik romaane alaliikide järgi.

Kujunemisromaan: Jack London „Martin Eden“, August Gailit „Ekke Moor“ jt.

Ajalooline romaan: Jaan Kross „Keisri hull“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“ jt.

Psühholoogiline romaan: Virginia Woolf „Tuletorni juurde“, Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“, Gert Helbemäe „Ohvrilaev“ jt.

Armastusromaan: Knut Hamsun „Victoria“, Mats Traat „Inger“ jt.

Novell (Giovanni Boccaccio, Anton Tšehhov, Edgar Allan Poe, William Faulkner, Thomas Mann, Jorge Luis Borges; Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Arvo Valton, Ervin Õunapuu jt).

Miniatuur (Friedebert Tuglas, Anton Hansen Tammsaare jt).

Elulooraamatud näitlejate, kunstnike, sportlaste jt kohta.

Lüürika ja lüroepika. Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poem, sonett, valm. Vabavärss.

Valik autoreid: Francesco Petrarca, William Shakespeare, Marie Under, Henrik Visnapuu, Bernard Kangro, Betti Alver, Heiti Talvik jt. Jaan Kross, Artur Alliksaar, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo, Viivi Luik, Hando Runnel, Juhan Viiding jt.

Dramaatika. Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Valik autoreid ja teoseid: William Shakespeare „Hamlet“, Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, Molière „Tartuffe“, Andrus Kivirähk „Voldemar“, Johann Wolfgang Goethe „Faust“ (I osa), Henrik Ibsen „Nukumaja“ või „Metspart“ jt

Kursus „20. sajandi kirjandus“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes 20. Sajandi kirjanduse tähtsamaid voole ja žanre ning autoreid ja nende teoseid;
- 2) nimetab 20. sajandi eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- 3) seostab 20. sajandi eesti kirjandust Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli 20. sajandi proosa-, luule- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Kursuse õppesisu

Temaatika. 20. sajandi maailmakirjanduse voolud ja suunad.

Modernistlik luule. Aleksandr Blok, Vladimir Majakovski, Thomas Stearns Eliot, Federico García Lorca, Anna Ahmatova jt.

20. sajandi eesti luule. Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujad. Gustav Suits, Ernst Enno, Villem Ridala, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik, Kalju Lepik või Bernard Kangro, Ilmar Laaban, Andres Ehin, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Juhan Viiding, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Doris Kareva, Indrek Hirv jt.

Modernistlik proosa. James Joyce, Franz Kafka, Marcel Proust, Knut Hamsun, Herman Hesse, Virginia Woolf, William Faulkner, Mihhail Bulgakov, Vladimir Nabokov, Kurt Vonnegut, Jerome David Salinger, Mika Waltari, Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Jean-Paul Sartre, Albert Camus.

Maagiline realism, postmodernism. Jorge Luis Borges, Gabriel García Márquez, Milan Kundera, Umberto Eco, Günter Grass jt.

20. sajandi eesti proosa. Friedebert Tuglas, Jaan Oks, Peet Vallak, August Gailit, Anton Hansen Tammsaare, Gert Helbemäe, Ain Kalmus, Bernard Kangro, Albert Kivikas, August Mälk, Karl Ristikivi, Ilmar Talve, Valev Uibopuu, Arved Viirlaid, Helga Nõu, Mats Traat, Jaan Kross, Mati Unt, Arvo Valton, Mihkel Mutt jt.

Modernistlik draama. Maurice Maeterlinck, Luigi Pirandello, Bertolt Brecht, Samuel Beckett, Eugène Ionesco, Tennessee Williams, Edward Albee jt.

20. sajandi eesti draama. Eduard Vilde, August Kitzberg, Oskar Luts, Anton Hansen Tammsaare, Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall, Madis Kõiv jt

Kursus „Uuem kirjandus“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb nüüdiskirjanduse peamisi arengusuundi;
- 2) oskab analüüsida uuemat kirjandust, kirjeldab sõnavaliku eripära ning stiili seoseid teksti sõnumiga, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga;
- 3) seostab loetut tänapäeva eluolu ja nähtustega, iseenda, ühiskondlike ning üldinimlike probleemide ja väärtustega;

- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli luule-, proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest.

Kursuse õppesisu:

Eesti nüüdisluule. Luule sisulised, vormilised ja keelelised muutused.

Priidu Beier, Merca, Liisi Ojamaa, Villu Tamme, Tõnu Trubetsky, Kauksi Ülle, Jan Rahman, Karl Martin Sinijärv, Kivisildnik, Contra, Hasso Krull, Kalju Kruusa, Aare Pilv, Ott Arder, Peep Ilmet, Leelo Tungal, Jaan Tätte, Aapo Ilves, Toomas Liiv, Kalev Keskküla, Asko Künnap, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Igor Kotjuh, François Serpent (fs), Triin Soomets, Elo Viiding, Tõnu Õnnepalu jt.

Luulenäiteid uuemast maailmakirjandusest. Guntars Godiņš, Harvey Lee Hix, Juris Kronbergs, Lassi Nummi, Wisława Szymborska jt.

Eesti nüüdisproosa. 1990. aastate alguse muutused ühiskonnas ja kirjanduselus. Kirjanduse roll tänapäeva ühiskonnas. Viivi Luik, Mati Unt, Peeter Sauter, Jaan Undusk, Tõnu Õnnepalu, Ene Mihkelson, Nikolai Baturin, Andrus Kivirähk, Mihkel Mutk, Kaur Kender, Jüri Ehlvest, Mehis Heinsaar, Ervin Õunapuu, Jan Kaus, Eeva Park, Tarmo Teder, Tiit Aleksejev, Indrek Hargla, Rein Raud, Mari Saat, Matt Barker, Armin Kõomägi, Urmas Vadi, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu.

Proosat uuemast maailmakirjandusest. Michael Cunningham, Jostein Gaarder, Nick Hornby, Peter Høeg, Nora Ikstena, Jean-Marie Gustave Le Clézio, Daniel Kehlmann, Hanif Kureishi, Doris Lessing, Cormack McCarthy, Ian McEwan, Toni Morrison, Haruki Murakami, Sofi Oksanen, Orhan Pamuk, Viktor Pelevin, Arundhati Roy, Jeanette Winterson jt.

Eesti nüüdisdraama. Uued teemad ja vaatepunktid näitekirjanduses. Madis Kõiv, Mart Kivastik, Andrus Kivirähk, Jaan Tätte, Loone Ots, Jaan Undusk, Urmas Lennuk, Urmas Vadi.

Uuem draama maailmakirjanduses. Harold Pinter, Tom Stoppard jt

Kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) on tutvunud vähemalt kolme kirjaniku loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni;

- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 4) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luulekogu.

Kursuse õppesisu:

Autorikeskne vaatenurk kirjandusele. Autori ja teose seosed, elu- ja loominguloolisus. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetseis ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori koht ajastus, rahvuskirjanduses. Kirjandus kui kirjaniku elu ja keskkonna peegeldus. Omaelulooline kirjutamine. Lugejakeskne vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugejaoskused. Tegelik lugeja: tema isiklik elukogemus, põlvkondlik või sotsiaal-kultuuriline kuuluvus. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lemmikraamat.

Lugeja mõjutamine: stereotüübid, argumentatsioon, arhetüübid, koomika.

Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine.

Sõnakunstiteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt.

Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Mina- ja tema-jutustus, sisemonoloog, teadvuse vool.

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu ja tekst. Süžee ja faabula. Teema, detail, motiiv, sümbol. Moto. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus.

Teos kui struktuurne tervik. Kirjandusteose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Konflikt ja intriig. Puänt. Teose probleemistik (küsimused) ning ideestik (vastused). Põhiidee. Teose stiil. Alltekst kui varjatud tähenduskiht. Allusioon. Paroodia ja travestia. Tekstikeskne vaatenurk kirjandusele. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine.

Lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraän. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõtte. Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värsimõõdud) ning riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules.

2.5 Valikkursused

2.5.1 Gümnaasiumi valikkursus „Draama ja teater“

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab peamisi draamažanre, nimetab nende tunnuseid ja olulisemaid draamateoseid;
- 2) on lugenud läbi ühe draamateose ning analüüsib selle kompositsiooni ja tegelasi;
- 3) tunneb näitekirjanduse ja teatri põhimõisteid;
- 4) leiab seoseid kirjanduse, teatri, kujutava kunsti ja teiste meediumide vahel;
- 5) määrab lavastuse stiili, arvestades nii lavastaja, muusikakujundaja, kunstniku, valgus- ja kostüümikunstniku tööd kui ka näitlejate mängu;
- 6) arutleb teatrietenduse üle, hindab selle väärtusi, analüüsib kujundikeelt ning sõnastab oma vaatamiskogemuse;
- 7) kirjutab teatriarvustuse, rakendades õpitud mõisteid ja mõtestades lavastuses kasutatud teatrimärke;
- 8) teab olulisemaid tähiseid eesti teatri ajaloost;
- 9) on külastanud õppeperioodi vältel vähemalt kaht teatrietendust või vaadanud nende salvestusi;
- 10) seostab lavastust nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda ning üldinimlike probleemide ja väärtustega.

Kursuse õppesisu

Draama olemus

Näidend. Draama mõiste. Tegelaskõne: dialoog ja monoloog, repliik ja remark. Tegelase analüüs: muutumatu ja muutuv tegelane, avatud ja suletud tegelane. Näitleja rolliloomine. Draama keskendatus inimestevahelisele suhtlemisele ning elu teatraalsusele. Draamateose aeg ja ruum. Konflikt, intriig ja probleem. Draamateose kompositsioon. Vaatus, stseen.

Dramaatika žanrid

Dramaatika põhižanrid: tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Ajaloolised žanrid: liturgiline draama, müsteerium, moralitee, miraakel. Commedia dell' arte ja tänapäeva improvisatsiooniline teater. Performance ja happening. Farss, jant ja sketš. Koomika liigid: situatsiooni-, karakteri- ja sõnakoomika. Kuuldemäng ja lugemisdraama. Sõnadeta lavastus. Tantsulavastus. Muusikalavastus.

Teatri tähendus ja funktsioonid

Lavastajatöö. Teater kui kollektiivne kunst: lavastaja, näitleja, muusikakujundaja, kunstniku, valguskunstniku ja kostüümikunstniku roll lavastuse valmimisel. Kirjanduse ja teatri suhted: dramatiseering, stsenaarium, libreto, lavastus, etendus. Lavastuse stiil ja atmosfäär. Etenduse vastuvõtt ja teatrikriitika. Teatriarvustus.

Eesti teatri ajalugu

Lydia Koidula ja August Wiera teater. Kutselise teatri süünd. Karl Menning. Estonia teatri ja Draamateatri asutamine. Hommikteater. Lavastajad: Andres Särev, Kaarel Ird, Voldemar Panso, Jaan Tooming, Mati Unt, Merle Karusoo, Elmo Nüganen, Tiit Ojasoo. Nüüdisteater. Repertuaariteater ja projektiteater.

Käsitletavaid draamateoseid

Merle Karusoo „Meie elulood“ või „HIV“; August Kitzberg „Kauka jumal“; Mart Kivastik „Külmetava kunstniku portreed. Viinistu triloogia“; Andrus Kivirähk „Eesti matus“ või „Voldemar“; Lydia Koidula „Säärane mulk ehk Sada vakka tangusoola“; Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“; Madis Kõiv „Tagasitulek isa juurde“; Oskar Luts „Tagahoovis“; Hugo Raudsepp „Mikumärdi“; Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“; Juhan Smuul „Polkovniku lesk ehk Arstid ei tea midagi“; Anton Hansen Tammsaare „Juudit“ või „Kuningal on külm“; Jaan Tätte „Ristumine peateega ehk Muinasjutt kuldsest kalakesest“ või „Sild“; Mati Unt „Phaeton, Päikese poeg“; Eduard Vilde „Tabamata ime“.

2.5.2 Gümnaasiumi valikkursus „Kirjandus ja film“

Kursuse lõpul õpilane:

1. kirjeldab üldjoontes filmi valmimiskäiku;
2. tunneb filmi peamisi poetikavõtteid;
3. mõistab filmikujutise tinglikkust, filmikujundit kui tähenduse kandjat, režissööri autorihoiakut ja sõnumit;
4. võrdleb kirjandusteost ning selle põhjal valminud filmi, lähtudes filmi-ja kirjandusepoetikast;
5. arutleb filmi ja kirjandusteose esteetika ning seal väljendatud eetiliste väärtushinnangute üle, sõnastab oma vaatamis-ja lugemiskogemuse;
6. kirjutab kirjandusteose katkendi põhjal lühistsenaariumi ning kadreerib selle;

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

7. kirjutab filmiarvustuse, kasutades kursuse jooksul õpitut ning hinnates filmis ja kirjandusteoses esil või varjul olnud väärtusi;
8. tunneb peamisi filmiliike ja iseloomustab filmikunsti arengusuundi;
9. teab eesti kirjanduse ainetel valminud väärtfilme.

Kursuse õppesisu

Filmi loominguiline meeskond ja valmimiskäik

Stsenariumi periood: osalevad stsenarist, režissöör, produtsent; tulem – valmis stsenarium.

Stsenariumi etapid: ideekavand (sünopsis), arendus, stsenariumi variandid. Süžeeiinid ja areng: proloog, ekspositsioon, sõlmitus, intriig, kulminatsioon, lahendus, epiloog.

Filmimise ettevalmistus: osalevad režissöör, operaator, kunstnik, produtsent; tulem – filmi lavastusprojekt. Režiistsenaarium ja kadreering, lavastusprojekt kui filmi mudel. Näitlejate valik ja näitlejaproovide filmimine. Võttekohtade otsimine ja dekoratsioonide planeerimine. Võtteperiood: osaleb kogu filmirühm; tulem – filmitud materjal. Meeskonnatöö filmi võtteperioodil. Režissööri osa filmirollide kujundamisel. Liikuv kaamera: panoraamid, peale- ja ärasõit. Rakurss (võttepunkt). Stoppkaader ja aegluup. Varjatud kaamera. Kombineeritud võtted. Valgus, värv ja heli. Duublid ja variandid. Produtsendi roll filmi loomisel. Autorifilm ja produtsendifilm.

Järeltootmine: osalevad režissöör, monteeriija, helirežissöör, operaator, produtsent; tulem – valmis film. Filmi lõplik sünd montaažis. Monteeritud filmi värvikorreksioon. Helilooja töö. Audiovisuaalse terviku tekkimine. Filmipoeetika ja –esteeetika.

Tinglikkus filmis. Kinematograafiline nägemine ja mõtlemine. Filmikujund kui kunstiline üldistus. Filmi poetikavõtted: metafoor, sümbol, allegooria, hüperbool, personifikatsioon.

Assotsiatiivne mõtlemine kui filmipoeetika mõistmise eeldus. Illustratiivsus –nähtuste poeetilise avamise vastand. Poeetikavõtete kasutamine filmis ja kirjanduses. Mustvalge ja värvifilm. Kaader ja plaan. Kaader kui katkestamata filmivõte. Kaadri kompositsioon.

Montaaž kui uute ajalis-ruumiliste ja emotsionaalsete suhete loomise viis. Filmi süžee ja faabula. Kaadrisisene ja kaadritevaheline montaaž. Montaaži rütm. Detailid. Montaaži fraas, stseen, episood. Sündmuste olustikulis-loogiline, assotsiatiiv-kujunduslik, paralleel- ja temaatiline montaaž. Montaaži elementide, st kaadrivahetuse leidmine kirjandusteosest, proosalõigu, episoodi või stseeni põhjal kadreeringu tegemine.

Filmi kokkupuuteid kirjanduse, kujutava kunsti, arhitektuuri, teatri ja muusikaga. Filmikeele intertekstuaalsus. Muusika kui helifilmi dramaturgiline komponent. Muusika ja emotsioonide kujundamine. Paus, muusika ja tegevuse kontrapunkt, unisoon, juhtmotiiv, mürad.

Tänapäeva filmikunsti jooni ja suundi.

Uue filmikeele otsingud. Filmiliikide ja žanride segunemine ning uute kujunemine.

Dokumentaalsus mängufilmis. Dokumentaalfilmi poetikavõtted. Kommertsfilmi olemus ja ideoloogiline funktsioon. Väärtfilm. Nüüdisaegne poliitiline film ja propagandafilmid.

Rahvusvahelised filmifestivalid.

Film kui kirjandusteose tõlgendus

Filmi ja kirjanduse suhted. Eesti ja maailmakirjanduse klassika ainetel valminud filme.

Kirjandusteost illustreeriv ekraniseering ja kirjandusteose loominguline töötlus. Üht ja sama kirjandusteost erinevalt tõlgendavad filmid. Kirjandusteoste põhjal valminud väärtfilme.

Kirjandusteose ja filmi võrdlev analüüs. Filmikriitika. Filmiretsensiooni kirjutamine.

Käsitletavaid filme ja kirjandusteoseid

Kursuse jooksul loeb õpilane läbi vähemalt kaks kirjandusteost ja vaatab nende põhjal tehtud filme.

1. „Georgica”, režissöör Sulev Keedus. Q Film, 1998. Stsenarist Madis Kõiv.

2. „Hukkunud alpinisti hotell”, režissöör Grigori Kromanov. Tallinnfilm, 1979. Boriss Strugatski ja Arkadi Strugatski samanimelise jutustuse ainetel.

3. „Ideaalmaastik”, režissöör Peeter Simm. Tallinnfilm, 1980. Karl Helemäe jutustuse motiividel.

4. „Indrek”, režissöör Mikk Mikiver. Tallinnfilm, 1975. Anton Hansen Tammsaare romaani „Tõde ja õigus” II osa põhjal.

5. „Karu süda”, režissöör Arvo Iho. „Faama Film” ja „Cumulus Projekt”, 2001. Nikolai Baturini samanimelise romaani ainetel.

6. „Kolme katku vahel”, režissöörid Virve Aruoja, Jaan Tooming. ETV, 1970. Jaan Krossi samanimelise romaani ainetel.

7. „Kõrboja peremees”, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1979. Anton Hansen Tammsaare samanimelise romaani ainetel.

8. „Mina olin siin”, režissöör René Vilbre. Studio Amrion, 2008. Sass Henno samanimelise jutustuse põhjal.

9. „Nimed marmortahvilil”, režissöör Elmo Nüganen. OÜ Taska Productions, 2002. Albert Kivika samanimelise romaani ainetel.

10. „Nipernaadi”, režissöör Kaljo Kiisk. Tallinnfilm, 1983. August Gailiti „Toomas Nipernaadi” ainetel.

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

11. „Põrgupõhja uus Vanapagan”, režissöörid Grigori Kromanov, Jüri Müür. Tallinnfilm, 1964. Anton Hansen Tammsaare samanimelise romaani ainetel.
12. „Surma hinda küsi surnutelt”, režissöör Kaljo Kiisk. Tallinnfilm, 1977. Stsenarist Mati Unt.
13. „Sügisball”, režissöör Veiko Õunpuu. Kuukulgur Film, 2007. Mati Undi samanimelise lühiromaani ainetel.
14. „Tants aurukatla ümber”, režissöör Peeter Simm. Eesti Telefilm, 1987. Mats Traadi samanimelise romaani ainetel.
15. „Ukuaru”, režissöör Leida Laius. Tallinnfilm, 1973. Veera Saare samanimelise romaani ainetel.
16. „Viimne reliikvia”, režissöör Grigori Kromanov. Tallinnfilm, 1969. Eduard Bornhöhe jutustuse „Vürst Gabriel ehk Pirita kloostri viimased päevad” ainetel

2.5.3 Gümnaasiumi valikkursus „Kultuurilugu“

Kursus käsitleb Rae valla ajalugu, loodust, ettevõtlust, inimesi. Toetab kirjanduse, ajaloo, kunsti jt ainete õpetamist.

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb kursuse lõpuks olulisi fakte valla ajaloost;
- 2) suudab saadud teavet kriitiliselt hinnata;
- 3) teab oma koduvalla looduse vaatamisväärsusi;
- 4) oskab hinnata valla tuntud inimeste elutööd, oskab analüüsida, lähtudes konkreetsest ajast;
- 5) on kursis kiirete muutustega valla elus kaasajal;
- 6) teab valla arenguplaane;
- 7) ei jää ükskõikseks vigade suhtes enda ümber.

ÕPPESISU

Rae valla kohanimedede esmamainimine – Liber Census Daniae 1241. Kirikukihelkonna kujunemine. Rahvaluule näiteid (laulud, muistendid, vanasünad, mõistatused) Rahvaluule kogumine. Hurda üleskutse 1888. Jaan Saalverk, Johan Pihlakas, Rudolf Põldmäe. Jüri rahvariided. Muistsed asulapaigad, ohvri- ja tohtrikivid, allikad, tarandkalmed, kivikalmed.

Jüri Gümnaasium Gümnaasiumi õppekava

Lehmja-Loo. Vaida meteoriidikraater. Raua sulatamine. Rae vald kroonikates, ilukirjanduses, kunstis. Jüri kirik. Pastorid. Nende missioon. Kirikumõis. Rae valla mõisad: Rosenhagen, Kurna, Lagedi, Rae valla looduslikult kaunid paigad. Rae valla koolid.

19. saj ettevõtmisi: talude päriksostmine, valla kohus, tuletõrje, seltsid, ettevõtlus, raamatukogud. Tuntud kultuuritegelasi vallas: P. A. J. Steinsberg, A. Jegorov, J. Virkepuu, j. Raeda, J. Ratassepp, H. Mets, O. Kangilaski, J. Põldmäe, A. Ratassepp, O. Raudmets jt.

1905. ja 1914. aasta Rae vallas. Vabadussõda. Sellest osavõtnud. Langenud. Perekonnanimede eestistamine. 1930-ndad aastad: ettevõtlus, seltsid, kaubandus, isetegevus. Raamatuaasta. 1941 – 1944. 1945 – 1970. Kolhoosid, sovhoosid. Küüditamine.

1970 – 1988. Sommerlingi-nim sovhoos. EKE EMV. Jüri alevik. Rae valla taasloomine.

Rae valla lipp, vapp, autasud. Mälestusmärgid. EV aeg. Muudatused valla elus. Tööstuspargid. Ettevõtted. Koolid. Lasteaiad. Spordirajatised. Kaitstavad objektid. Vabadusvõitluse Muuseum. J. Tõrs. Kultuurielu vallas. Elanike arv vallas erinevate rahvaloenduste põhjal.